

מכבישים ושלקות שאין דרך לסוחטם לגופם (דעת הרמב"ן לעיל קיא, א, ע"פ חזו"א א"ח נה, ה).

לְמִימֵיהֶן פְּטוּר אֶבֶל אֶסוּר - שכיין שהמשקה לא גדל בתוכם, אינו נחשב למפרק מהתורה, ומכל מקום אסור מדרבנן, גזירה משום זיתים וענבים (רש"י). אכן אלמלא טעם זה היה חייב מהתורה, שסחיטת כבשים היא סחיטה שרגילים לעשותה, ובפרט זה היא דומה לסחיטת זיתים וענבים שחייבים עליה מהתורה, כיון שהיא סחיטה שרגילים לעשותה (נשמת אדם שבת יד, ב, בדעת רש"י). ויש סוברים, שטעם הפטור בכבשים ושלקות, הוא משום שאין חייבים מהתורה אלא על סחיטת זיתים וענבים (ראה תוס', רשב"א, ריטב"א), שחייב מפרק הוא רק על דבר שיש לו 'שם משקה', וכגון השמן והיין היוצאים מזיתים וענבים העומדים לסחיטה (ריטב"א), ואילו כבשים ושלקות, אין לסחט מהם שם משקה, שאף שהיה להם שם משקה בתחילה קודם שנבלעו, כבר פקע מהם שם משקה והפכו להיות כאוכל (נשמת אדם שם), ומכל מקום מדרבנן אסור לסחוט כבשים ושלקות, משום שדרך לסוחטם, וכדין תותים ורימונים שלדעתם אסורה מדרבנן, ובשונה מסחיטת שאר פירות המותרת לכתחילה (עולת שבת שם, כ).

ומחלוקת הראשונים הנ"ל נוגעת גם לדין סחיטת בגדים שמצינו בכמה מקומות שחייבים עליה (כמובא בתוס'), שלדעת רש"י בהכרח שחייבו משום 'מלבן', שאילו משום 'מפרק' אין חייבים אלא בפירוק משקה מהמקום שבו הוא נוצר בתחילה (שפת אמת; אור שמח שבת ט, יא). מאידך, לדעת הראשונים חייבו משום 'מפרק' למרות שהמשקה לא נוצר בבגדים (ראה תוס', רשב"א, ריטב"א) [שלא פוקע שם 'משקה' ממשקים הבלועים בבגדים, בשונה ממשקים הבלועים באוכלים המתבטלים לאוכל ופוקע מהם שם 'משקה' (נשמת אדם ה"ל)].

וּשְׁלָקוֹת - הסוחט ירקות מבושלים מהמים שהתבשלו בהם, שלדעת רב אין למים אלו שם משקה אלא שם אוכל, שהרי נתערבו עם האוכל בבישול [ובשונה מכבשים, שלא נתבשלו יחד עם מימיהם, אלא רק נכבשו עמהם, ויש להם שם משקה] (ראה רש"י מיוחס לר"ן).

רְבִי יוֹחָנָן אָמַר וְכוּ', שלדעתו חייבים מהתורה אף על סחיטת משקה שלא גדל בתוכו, ובשונה מדעת רב ושמואל הסוברים שאין חיוב סחיטה אלא על משקה הגדל בתוכו (פמ"ג שם א"א הקדמה אות ו, לדעת רש"י ה"ל), או שלדעתו חיוב סוחט מהתורה אינו דוקא בזיתים וענבים (פמ"ג שם אות א, לדעת הראשונים ה"ל), אלא גם בסחיטת כבשים ושלקות שדרך לסחוטם [וראה רשב"א שלדעת רבי יוחנן אף בתותים ורימונים חייב מהתורה], או משום שהבלוע בהם היה עליו שם משקה קודם לכן (ראה ביה"ל שם, ז).

דְּבַר תּוֹרָה אֵינוֹ חַיִּיב אֲלָא עַל דְּרִיסַת זֵיתִים וְעֵנְבִים בְּלָבָד, שסחיטתם היא מעשה רגיל, ובשונה משאר פירות שאין רגילות לסוחטם (רש"י), או משום שדוקא זיתים וענבים העומדים לכך יש למשקה הנסחט מהם שם משקה, ויש בסחיטתם משום מפרק, ואילו משקים היוצאים משאר הפירות אינם נחשבים למשקה, ואין בסחיטתם משום מפרק מהתורה (רשב"א; ריטב"א). וסחיטת תותים ורימונים אסורה מדרבנן, שכיין שקצת בני אדם סוחטים אותם, חששו חכמים שמא יבוא לסחוט זיתים וענבים (רמב"ם שבת כא, יב; משנ"ב שם, ה).

דְּכוּלֵי עֵלְמָא מְשַׁקָּה הָבָא לְאוּכַל לְאוּכַל הוּא, אלא משקה הוא (רש"י). ואמר כן רב פפא בדרך דחיייה, אבל לדעת שמואל והאמוראים הסוברים כמותו, אכן בזה נחלקו תנא קמא ורבי יהודה האם משקה הבא לאוכל נחשב כאוכל או כמשקה, ופסק שמואל להלכה שנחשב אוכל (ריטב"א). ויש גורסים 'דכולי עלמא משקה הבא לאוכל אוכל הוא' [וכדעת שמואל והאמוראים], אלא שסובר רבי יהודה שהיינו דוקא כאשר המשקה בא להטעים את האוכל, ולא כאשר המשקה הולך לאיבוד ואינו מתקן את האוכל, שאז נשאר משקה (רמב"ן וראשונים, לפי גירסת הר"ף).

בְּמִשְׁקָה הָבָא לְאִיבּוּד. הַקְדָּמָה. יש להבחין בסוגיא דלהלן בין סוגים שונים של סחיטה: [א] 'משקה הבא לאיבוד' - הוא משקה הנסחט מתחילה בשביל להשתמש במשקה, אלא שהסחיטה היא על דעת שהמשקה ישרף באור, ובוזה נחלקו תנאים בסוגיא, ובהמשך יתבאר שיש בזה שתי דרגות (ראה להלן: משקה העומד לצחצוח). [ב] משקה שאינו חפץ כלל ביציאתו - כגון המפצע בזיתים בשביל לספותו במלח, שמוותר לדעת הכל, לפי שאינו חפץ כלל ביציאת השמן אלא בריכוך הזיתים. [ג] סחיטה לגופן - היינו שהסוחט מעוניין במעשה הסחיטה, אלא שאינו חפץ במשקה הנסחט, אלא בתיקון הדבר שיוצאים ממנו המשקים, שדינו יתבאר להלן בסוגיא.

בְּיָדִים מְסוּאָבוֹת - סתם ידים, שגזרו עליהם חכמים שיהיו כשני לטומאה לפסול את התרומה (ראה פיה"מ שם טבול יום ב, ב, וה"ל אבות הטומאות ח, ח), ולכן אם היו הזיתים של תרומה, הוכשרו ונפסלו, אבל לענין הכשר הזיתים לקבל טומאה, אין נפק"מ בכך שהידים מסואבות (הערות הגרי"ש אלישיב, ע"פ רמב"ם טומאת אוכלים יא, יד, וכע"ז בשבת של מו).

מֵאֵי לְאוּכַל הָבָא קְמִיפְלָגֵי דְמַר סַבְרַ מְשַׁקָּה הַעוֹמֵד לְאִיבּוּד מְשַׁקָּה הוּא, ומלבד הנידון בגמ' כאן לענין 'משקה הבא לאיבוד', יש כאן נדון נוסף של 'משקה הבא לאוכל', שהשמן חוזר ונבלע בזיתים, וסוברת הברייתא שנחשב למשקה (שפת אמת).

בְּמִשְׁקָה הַעוֹמֵד לְצִחְצוּחַ קְמִיפְלָגֵי - שלדעת תנא קמא משקה הבא לאוכל נחשב כמשקה רק כאשר נהנה ממנו בתורת משקה, כגון ששותהו בגמיעה או שטובל בו את הפת (רש"י ומהרש"א).

לְגוֹפֵן - שאינו חפץ במשקה הנסחט, ואינו סוחט אלא בשביל לתקן את הכבשים בהוצאת המשקה מהם, ואינו נחשב למפרק' (רש"י), שמפרק תולדת דשה, ואין דרך דשה בכך, ולכן מותר גם לדעת האוסרים מלאכה שאינה צריכה לגופה (תוס' לעיל עג, ב ד"ה וצריך). ויש מפרשים, שכל שאין לו תועלת במשקה הנסחט, אין למשקה שם משקה, ולכן אינו חייב משום דש, שאינו אלא כמפריד אוכל מאוכל (ראה תוס' כתובות ו, א ד"ה מסוכרייתא). ויש מפרשים, שההיתר הוא משום 'פסיק רישיה דלא ניחא ליה', כיון שאין לו תועלת כלל במשקה הנסחט (ראה תוס' שם, ע"פ דעת הערוך).

מוֹתָר, ואפילו לכתחילה (רש"י). והיינו דוקא בכבשים שלא שייכת בהם סחיטה מהתורה, אבל זיתים וענבים שאיסור סחיטתם מהתורה, סחיטתם לגופם אסורה מדרבנן (מג"א שם, ז). וסחיטת בגדים מהמשקים הבלועים בהם, במטרה לייבש את הבגדים, אף היא אסורה מדרבנן משום מפרק [גם במקום שאין בכך איסור של 'מלבן'], שדרך לסחוט את הבגדים בשביל לייבשם, בשונה